

UZLAŞMAZLIK / ÇATIŞMA

Ali ÇAĞLAR*

İngilizce: Disagreement, Dispute, Conflict

Uzlaşmazlık kavramı, TDK sözlüğünde “anlaşmaya, uzlaşmaya yanaşmama durumu”¹ olarak tanımlanmaktadır. Esasen kavram herhangi bir şey üzerinde anlaşamama durumuna karşılık geldiğinden, TDK sözlüğünde, “iki veya daha çok tarafın düşünce ve amaçları arasında ayrılık, uyuşmazlık, ihtilaf, ikilik, maraza, sürtüşme”² anlamına gelen anlaşmazlık sözcüğü ile eş anlamlı olarak da kullanılabilir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe, uluslararası anlaşmazlık ve/veya uluslararası uyuşmazlık kavramlarının uluslararası uzlaşmazlık kavramı ile eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Keza, uluslararası hukuk açısından “uzlaşmazlık” (dispute) kavramının, taraflar arasında hak ya da çıkarlara ilişkin karşıt istek ya da görüşlerin varlığı olarak tanımlandığı; “çatışma” (conflict) kavramının ise, daha çok silahlı çatışmalara karşılık gelecek biçimde kullanıldığı görülmektedir³. Ancak konuyla ilgili Türkçe literatürde uluslararası uzlaşmazlık ve çatışma kavramlarının çoğu zaman birbirinin yerine geçecek biçimde kullanıldığı da söylenebilir⁴. Benzer bir durum bu kavramların İngilizce kullanımları için de geçerlidir. Diğer bir deyişle “conflict, dispute, clash, struggle” gibi kelimelerin birbirleri yerine kullanıldığı ve uluslararası hukuktaki bu yaklaşımın tersine, uzlaşmazlık kavramının her zaman şiddet içermeyen, buna karşın uluslararası çatışma kavramının ise her zaman şiddet içeren bir duruma karşılık olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Çelik’in⁵ de bu kavramların kullanımı konusunda yaşanan karmaşaya ve ilgili literatürde işaret edilen olayların yoğunluklarına bağlı olarak, uzlaşmazlıkların, bazen şiddet içeren, bazen de şiddet içermeyen olayları tanımlamak üzere kullanıldığına dikkat çektiği görülmektedir (Şahin, 2013:34).

* Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Beytepe, Ankara. acaglar@hacettepe.edu.tr

¹ Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52147fd5bec1b9.47630556

² Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52148174cdec5.36202592

³ Daha fazla bilgi için bkz: İnat Kemal, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (ed.), Dünya Çatışma Bölgeleri, Ankara, Nobel Yayın ve Dağıtım, 2007, s – X-XI

⁴ Türkiye’de “Conflict Analysis and Resolution” alanı ile ilgili olarak Sabancı Üniversitesi çatısı altında bir yüksek lisans programı açılmış, isim Türkçe “Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü” olarak belirlenmiştir. Aynı şekilde Dokuz Eylül Üniversitesi çatısı altında AÇMER adı ile “Anlaşmazlık Çözümü Araştırma ve Uygulama Merkezi” kurulmuştur.

⁵ Çelik Ayşe Betül, (2009), “ Etnik Çatışmaların Çözümünde Siyaset Bilimi ve Uyuşmazlık Çözümü Yaklaşımları”, iç. Nimet Beriker (ed.), Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulamalar, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s.163.

Bireyler ve gruplar arasındaki ilişki ve etkinliklerde yaşanan uyuşmazlık veya tutarsızlık olarak nitelenebilecek uzlaşmazlıklar, tüm toplumlara içkin, sosyal bir gerçekliktir. İnsanların hayatında uzlaşmazlıklar, bir bireyin iç dünyasında olabileceği gibi, iki veya daha çok insanın, birey birliktelikleri olan grupların, toplulukların, örgütlerin, işletmelerin, kurumların, toplumlar veya devletlerin arasında da ortaya çıkabilir. Ancak yine de tüm dünya için tehlike yaratan uyuşmazlıklar, devletler arasında görülen ve uluslararası etkileri ile dünya barış, huzur ve güvenliğine ciddi tehditler oluşturan uluslararası uyuşmazlıklardır. Şahin (2003:34), uzlaşmazlığın şiddet içeren uluslararası çatışmaların bir önceki evresi olarak da tanımlanabileceğini belirtmektedir. Nitekim dünyada özellikle 20. Yüzyıl'da meydana gelen global olaylar analiz edildiğinde, şiddet içeren çatışmaların birçok ülkede barışa gerçek ve en temelli tehdit oluşturduğunu söylemek olanaklıdır.

Uzlaşmazlıklar, anlaşmazlıklar, uyuşmazlıklar veya çatışmalara, bireyler veya gruplar arasındaki talep, çıkar, fikir, duygu vb. farklılıkların neden olduğu, bu yüzden de uzlaşmazlıkların, toplumsal yaşamının doğal bir tezahürü olduğu düşünülmektedir. Keza uluslararası uzlaşmazlıkların doğası ve dinamikleri üzerinde çalışanların uzlaşmazlıkları, rasyonel (realistic, rational, tangible) ve irrasyonel (irrational, intangible, unrealistic) uzlaşmazlıklar altında ikiye ayırdıkları görülmektedir. Şahin (2013:32)'e göre aslında bunları, daha geniş bir çerçevede, akılcı ya da irrasyonel ve duygusal tutumlar olarak da ikiye ayırmak olanaklıdır. Akılcı olarak ifade edilen uzlaşmazlık türleri daha çok çıkar, iktidarın ve ekonomik kaynakların dağılımı, kültürel ya da politik haklar, kimliksel uzlaşmazlıkları kapsamaktadır. İrrasyonel uzlaşmazlıklar ise algılar, önyargılar, geçmişte yaşanmış travmalar gibi daha çok psikolojik kökenli uzlaşmazlıklara karşılık gelmektedir. Özetle, uzlaşmazlıkların, ortaya çıkış sebepleri arasında; kıt olan bir kaynağı elde etme çabası, ortak bir hareket veya etkinliklerde farklı davranış tercihi, farklı değer, tutum ve inanca sahip olma gibi ana nedenlerin sayılabileceği ve yerelden küresele, bireyden gruba her seviyede oluşabildiği söylenebilir. Bir tarafın güç göstermek isteme, kırgınlık ve düşmanlığı dışa vurma, güç dengesizlikleri, kaynak dağılımında dengesizlik ve eşitsizlik, daha fazlasını isteme, güçlü konumda olanın güç kontrolünü artırma girişimi gibi gerekçeler; diğer uzlaşmazlık nedenleri arasında sayılabilir.

Uzlaşmazlık (uyuşmazlık) kavramı dar kapsamda tanımlandığında, “tarafaların anlaşmazlık içinde bulunması” durumu, bir uyuşmazlığın varlığı için yeterli görülmemektedir. Bu çerçevede

uyuşmazlığın, “taraplardan birinin hukukunun ihlal edilmiş olmasını gerekçe göstererek ileri sürdüğü iddianın, diğer tarafça reddedilmesi” (Murty, 1968: 675’den aktaran Mengiler, 2005: 1-2) olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Esasen, uzlaşmazlığın temelinde duran uyuşmazlık, uyuşamama durumu⁶ kavramının bu kadar yalın ve basit halde betimlenmesinin nedeninin, uyuşmazlık kavramının üzerinde anlaşmaya varılmış, kesin bir tanımının olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Uzlaşmazlık kavramının da, uyuşmazlık kavramı gibi, özünde, gerek öğretilerde gerekse uygulamada üzerinde uzlaşmaya varılmasını engelleyen öznel unsurları içermektedir. Söz konusu öznel unsurların varlığı, hem öğretilerde yapılan siyasi ve hukuksal uyuşmazlık ayırımında, hem de Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması⁷’nin ayırımında yansıma bulmaktadır (Mengiler, 2005: 15).

Toplumsal yaşam sürecine girmiş olan bütün bireyler arasında olduğu gibi, uluslararası ilişkilerin tüm aktörleri, özellikle bağımsız devletler arasında anlaşmazlıklar ve uyuşmazlıklar çıkabilir. Uluslararası uyuşmazlık kavramı hakkında, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı’nın 1924’de Mavrommatis davasında verdiği ve 1926’da “Bozkurt-Lotus” davasında⁸ tekrarladığı tanımı kullanmak bir tür gelenek haline gelmiştir (Gönlübol, 1979). Buna göre, uyuşmazlık kavramı geniş anlamında, Uluslararası Sürekli Adalet Divanı tarafından Mavrommatis Davası’na ilişkin 30 Ağustos 1924 tarihli kararında “hukuksal bir konu ya da maddi bir noktaya ilişkin olarak taraflar arasında anlaşmazlık, tarafların hukuksal görüş ya da çıkarlarının çelişmesi” (Mengiler, 2005: 15) şeklinde tanımlanmıştır. Ancak, herhangi bir uyuşmazlığa taraf olanlardan birisinin, söz konusu uyuşmazlığın varlığını ileri sürmesi veya reddetmesi hali, bir uyuşmazlığın varlığına ilişkin yeterli bir gerekçe sayılmamaktadır⁹. Bundan ötürü, bir konuda anlaşamama olarak görülebilecek uzlaşmazlık (uyuşmazlık) kavramının, silahlı bir çatışmaya (savaşa) varması sürecinde şu safhalardan bahsedilebilir: Öncelikle tarafların çıkarlarının farklılık göstermeye başlayarak ayrışması; ayrışan bu çıkarların birbirlerine çelişki oluşturmaya başlamaları; çelişen bu çıkarların çift-tarafli veya çok-tarafli kutuplaşmalar yaratması ve bu kutuplaşmanın ve çatışan çelişkilerin artması sonucunda, tarafların birbirine karşı şiddete başvurmaya karar vermeleriyle silahlı bir

⁶ Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5214828f379768.45559284

⁷ BM Antlaşması için bkz. <http://www.un.org/en/documents/charter/>

⁸ Bu dava hakkında ayrıntı için bkz. Vahdettin Engin, “Dosya: Bozkurt-Lotus Davası,” *Popüler Tarih*, 26(2002), 66-72.

⁹ Uluslararası Adalet Divanı, Güney Batı Afrika Davası’na ilişkin 21 Aralık 1962 tarihli kararında, uyuşmazlık ifadesinin, iki tarafın karşıt iddialarının yanı sıra, iddianın diğer tarafın karşıt yönündeki fiiline neden olmasını ya da taraflardan birinin belirli bir yöndeki fiiline neden olmasını veya taraflardan birinin belirli bir yöndeki fiiline karşı diğer tarafın irade bildiriminde bulunmasından kaynaklanan karşıtlığı da içermesi gerektiği üzerinde durmuştur. (ICJ Reports 1962, 567’den aktaran Mengiler, 2005: 16).

çatışmanın başlaması¹⁰. Bu bağlamda, uyuşmazlığın, aslında bir tür uzlaşmazlık ve anlaşmazlık olduğu ve taraflar arasında bir çatışmaya yol açtığı görülmektedir.

Sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi “çatışma” kavramı da farklı anlamlar taşımaya açık bir şekilde yorumlanabilmektedir. Çatışma, “değer, güç, statü ve kaynaklar üzerinde hak iddia etmek ve ele geçirmek için rakipleri yok etme ya da kabilesel, etnik, dilsel, kültürel, dinsel, sosyo-ekonomik, siyasal vb. sıfatlar yüklenmiş grupların uyuşmaz amaçlar üzerinden birbirleri ile mücadelesi” (İnat vd., 2007: 10-11) olarak tanımlanmaktadır. Ancak çatışma analizi ve çözümü literatüründe, uzlaşmazlık ve çatışma kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılabildikleri gibi farklı anlamlara gelecek biçimde kullanıldıkları da görülmektedir. Kavramlar yakından incelendiğinde, uluslararası hukuk açısından “uyuşmazlığın” taraflar arasında hak ya da çıkarlara ilişkin karşıt istek ya da görüşlerin varlığı olarak tanımlandığı; “çatışmanın” ise, daha çok silahlı çatışmalar için kullanıldığı görülmektedir (Pazarıcı, 2004: 443). Sosyolojik açıdan ise çatışma, bireylerin ya da grupların, ekonomik ve politik hedeflerinin, değer yargılarının ve normlarının, çakışması ve ayrışması üzerinden yaşadıkları mücadele, -bazı yerlerde kavga ve savaş gibi terimler de kullanılmıştır- olarak tanımlanmaktadır. Ancak sosyolojik çatışma kuramı içerisinde, çatışmanın sebeplerine ilişkin farklı yaklaşımlar da mevcuttur (Marshall, 1999: 11-112). Sosyal psikolojide ise farklı ekoller çatışmayı, ekonomik, kimliksel ya da politik olan bağdaşmaz hedef, davranış, amaç ve inançların çakışması ve ayrışması olarak tanımlamaktadır (Jussim vd., 2001: 6-7). Yine, çatışma analizi ve barış çalışmaları literatüründe çatışma, “kaçınılmaz -bazen de uzatılmış- öz çıkarlar, değerler ve inançlar üzerinden verilen mücadele, kavga ve bazen de tepkisel ayrışma” (Miall vd., 2007: 7) olarak tanımlanmaktadır. Keza çatışma, “sinmiş, yaygınlaşmış olan kişiler, gruplar ya da uluslararası düzeyde benzeşmeyen, ayrışan farklı değerler ve çıkarlar üzerindeki rekabeti temsil eden yapısal (ekonomik ilişkiler, iktidar mücadelesi, kültürel baskınlık ve kimliğin tanınması gibi) ve psikolojik (değer uyuşmazlığı ve önyargıların) etmenlerin de etkisi ile verilen mücadeleler” (Jeong, 2008: 7) olarak da tanımlanmaktadır. Bir başka kaynakta ise çatışma, “en az iki taraf arasındaki algılanmış, çatışan ve kesişen amaçlar üzerinde gerçekleşmiş, dışa vurmuş ve her zaman şiddet içermesi gerekmeyen mücadele” (Yılmaz, 2005: 7) olarak tanımlanmaktadır. Burton’un ise

---

¹⁰ Bu safhalar, Ramsbotham tarafından öngörülen ve bir çatışmanın tırmanması ve sönümlenmesine ilişkin süreç eğrisinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Ramsbotham vd., 2011: 11). Zira devam eden çatışmaların çözümlenebilmesi için bunları derinlemesine analiz etmek en önemli işlerin başında gelmektedir. Hatta nihai amacın bu çatışmaların çözümünden öte, olumlu yönde dönüştürülmesi gerektiği söylenebilir. Bu durum, şiddet içeren çatışmaların oluşmasının, zamanla tırmanmasının ve yeniden meydana çıkmasının önlenmesinin gerekliliğini göstermektedir.

çatışmayı; “normlar, ilişkiler, diğer devlet, grup ya da kişilerin farklı konularda karar vermelerini etkilemek veya somut hedefler üzerinden yapılan meydan okuma, hatta yok etmeye kadar varabilecek mücadeleler” (Burton, 1997: 9-11) olarak tanımladığı görülmektedir. Burton, daha kolay çözülebilecek, henüz şiddete dönüşmemiş konuları ise uyuşmazlık olarak nitelendirmektedir.

Bütün bu tanımlamalardan görüleceği üzere, uzlaşmazlık, anlaşmazlık veya uyuşmazlık kavramlarının belirgin kılınmasında; hem geniş, hem de dar kapsamda kullanılan başlıca unsur olan “çıkarların çelişmesi ve çatışması”, çatışma kavramının tanımlanmasında da ortak noktayı oluşturmaktadır. Buna göre çatışma; “ tarafların, (birbirlerinin) gelecekteki potansiyel tutumlarının, pozisyonlarının bağdaşmazlığının ayırında oldukları ve her birinin diğerinin istemleriyle bağdaşmayan bir tutum takınma isteğinde oldukları bir durum” (Röling, 1980: 139’dan aktaran Mengiler, 2005: 17) olarak tanımlanabilir. Rasmussen’e (1997: 32) göre ise “çatışma, güç, kaynaklar, çıkarlar ya da değerler kapsamında avantaj elde etmeyi hedefleyen gruplar arasında, gittikçe tırmanan rekabet ve bu gruplardan en az birisinin, aradaki ilişkilerin, birbirleriyle ilintisiz amaçlara dayandığı kanısında olması halidir”. Görüleceği üzere, iki tanımın da, ortak noktalarının bulunduğu dikkat çekmektedir: Somut olarak birbiriyle bağdaşmayan çıkarlar bulunması (nesnel unsur) ve bu bağdaşmazlığın ilgili taraflarca bu şekilde algılanması (öznel unsur) (Mengiler, 2005: 18) söz konusudur. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler öğretilerinde çatışma kavramı, daha çok, uzlaşmazlık içindeki uyuşmazlık taraflarının ilgili uyuşmazlık nedeniyle silahlı çatışma noktasına gelmiş olmaları halinde kullanılmaktadır. Buna göre, çatışmaların çözümü, taraflar arasındaki çatışmanın temelindeki nedenlerin ortadan kaldırılması işlevinin atfedilmesiyle, uzun dönemli bir sürece işaret etmektedir (Zartman, 1997: 11’den aktaran Mengiler, 2005: 18). Dolayısıyla, bir uzlaşmazlığın varlığının saptanmasında taraflar arasında somut olarak bir görüş ayrılığının bulunması her zaman için yeterli değildir. Bu görüş ayrılığının, tarafların birbirlerinin görüşlerine ilişkin değerlendirmelerinde yansıma bulması gerekmektedir. Tarafların karşılıklı tutumlarına kaynaklık eden görüş ayrılıkları, nesnel olduğu kadar öznel unsurlar da içermektedir. Bu da, uzlaşmazlık kavramının aynı zamanda, zaman içerisinde değişebilen dinamik bir kavram olduğunu göstermektedir. Uyuşmazlığın yoğunluğu her an değişerek, bir silahlı çatışmaya dönüşebilir. Bu sonucun önlenmesi ise, uluslararası örgütler bünyesinde kurallaşmaya gidilmesini gerekli kılmaktadır. Kısacası farklı terimlerle ifade edilse de aslında hem çatışma hem de uzlaşmazlık için kullanılan bütün tanımlamaların benzer anlamlar içerdiği görülmektedir.

Uluslararası politikada uzlaşmazlıklar önemli olup, bunların devletler için yarattığı ciddi ve kapsamlı (en başta ekonomik olmak üzere, siyasi, toplumsal, ekolojik, askeri, kültürel, vb.) sıkıntılar hep varolmuştur. Bu bağlamda, uluslararası uyuşmazlık, “devletler arasında, bir sorunun hukuksal veya maddi unsurları konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıkları ya da hukuksal görüşler veya maddi çıkarlar konusundaki görüş farklılıkları” şeklinde tanımlanabilir. Uluslararası uygulamada uyuşmazlıklar, hukuksal uyuşmazlıklar veya siyasal uyuşmazlıklar olarak sınıflandırılabilir. Hukuksal uyuşmazlıklarda, taraflar, iddialarını uluslararası hukukun kabul edilmiş ve yürürlükte olan prensiplerine dayandırmak zorundadırlar. Ancak taraflar arasındaki görüş ayrılıkları – uyuşmazlıklar, uluslararası hukukun hangi kuralının uygulanacağı veya bu kuralın ne şekilde yorumlanacağı konusundadır. Siyasal uyuşmazlıkta ise, taraflar arasında, olayın kendi maddi menfaatlerini ilgilendiren konularda bir uyuşmazlık mevcuttur. Bu kapsamda; uyuşmazlığın uluslararası hukukun henüz düzenlemediği bir alana girmesi, uyuşmazlığın yürürlükteki uluslararası hukuk kurallarının değiştirilmesi ve/veya düzeltilmesiyle ilgili olması, uyuşmazlığın devletin egemenliğini veya egemen haklarını ilgilendirmesi veya hayati menfaatleriyle çok yakından ilgili olması ve uyuşmazlığın devletin ulusal yetki alanı içine girmesi durumlarında uyuşmazlık siyasal uyuşmazlık olarak kabul edilmektedir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, uluslararası ilişkilerde her çeşit uyuşmazlık "hukuksal uyuşmazlık" olarak kabul edilmemektedir. Bir uyuşmazlığa taraf olan devletler, bunun hukuksal bir uyuşmazlık olduğunu kabul ederlerse, bunu yargı veya hakemlik gibi hukuki yollardan çözmeyi tercih edebilecekleri gibi, siyasal yollarla çözümlene yoluna da gidebilirler (İnan, 1993: 243). Yakın geçmişte uluslararası sistemin, sosyo-politik olarak dramatik değişiklikler yaşadığı bir gerçektir. Bu değişimlerin içinde, öncelikle bazı devletlerin devlet olma niteliğini ve uluslararası hukuk temelli yükümlülüklerini unutarak, uluslararası topluma sorumsuzca büyük sıkıntılar yaratmaları sayılabilir¹¹. Bu anlamda, günümüz küresel güvenlik ortamına bakıldığında, uluslararası toplumun temel güvenlik endişelerini oluşturan ana tablonun, devletlerarası geleneksel savaşlardan ziyade, kökenini terörizm, etnik - mikro milliyetçilik, aşırı sağcı - ırkçılık gibi tüm medeniyetlere yönelik daha ciddi tehditlerden alan¹², daha çok *sivil veya devlet-içi* nitelikte çatışmaları

---

¹¹ Detay için bkz. Zartman, I. William (1995), *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, Boulder: Lynne Rienner.

¹² Soğuk Savaş sonrası uluslararası toplum, özellikle Avrupa ve Afrika’da genel olarak dört ana çatışma tipine tanıklık etmiştir. Bunların başında; ayrılıkçı hareketler, sivil savaşlar, bölgesel çatışmalar ve dâhili krizler (isyanlar, taşkınlıklar, şiddet içerikli gösteriler ve toplumsal çatışmalar gibi) sayılabilir (Ikejiaku, 2009: 18).

barındırdığı aşikârdır.¹³ Örneğin, Global Security'ye göre 2011 yılında dünyada devam eden 42 silahlı çatışmadan sadece 8 tanesi geleneksel savaş¹⁴ niteliğinde tanımlanabilecek devletlerarası çatışmalardır. Buna karşılık, listede yer alan ve son dönemin kanlı Arap Bahar'ından Yemen ve Suriye'deki iç savaflara kadar toplam 34 tanesi geleneksel savaş tanımlamasının dışında farklı dinamiklere sahip çatışmalardır.¹⁵ Kıt kaynaklarla sınırsız ihtiyaçlar arasında denge bulma arayış ve sürecinde problemlerin yaşanması, egemen olma istekleri, nüfuz arayışları vb. durumlar doğal ve zorunlu olarak belirli nitelikleri açısından farklı olan tarafları uzlaşmaz bir duruma getirmekte ve bu süreçte taraflar birbirlerini ötekileştirerek yaşadıkları sorunların asıl sebebi olarak nitelemektedirler. Varolan uyuşmazlık, müzakere, arabuluculuk, ombudsmanlık, hakemlik gibi yollarla giderilmez ise bir sonraki adımda çatışmaya dönüşme potansiyeli her zaman için yüksektir.

KAYNAKÇA

- Burton, John W. (1997), *Violence Explained: The Sources of Conflict, Violence, and Crime and Their Prevention*, Manchester: Manchester University Press.
- Buzan, Barry (1983), *People, States and Fear: The National Security Problem in Internal Relations*, Brighton: Wheatsheaf.
- Clausewitz, Carl Von (1997), *On War*, (Çev. J.J.Graham), Kent: Wordsworth Editions.
- Çelik, Ayşe Betül (2009), "Etnik Çatışmaların Çözümünde Siyaset Bilimi ve Uyuşmazlık Çözümü Yaklaşımları", iç. *Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulamalar*, Nimet Beriker (ed.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Druckman, Daniel (2005), *Doing Research: Methods of Inquiry for Conflict Analysis*, Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Engin, Vahdettin (2002), "Dosya: Bozkurt-Lotus Davası," *Popüler Tarih*, 26 (2002), 66-72.
- Gönlübol, Mehmet (1978), *Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Ankara: AÜ SBF Yayınları.
- Ikejiaku, Brian-Vincent (2009), "The Relationship between Poverty, Conflict and Development", *Canadian Journal of Sustainable Development*, 2 (1), pp.15-28.

---

¹³ Konuyla ilgili kapsamlı çalışmalar için bkz. Buzan, Barry (1983), *People, States and Fear: The National Security Problem in Internal Relations*, Brighton: Wheatsheaf; Midlarsky, Manus I.(1992) (ed.) *The Internationalization of Communal Strife*, New York: Routledge.

¹⁴ Uluslararası ilişkilerde tüm diplomatik yolların tükenmesinden sonra mevcut sorunu nihai çözüme vasıtası olarak görülen savaş, literatürde ünlü geleneksel tanımını Clausewitz'de bulmaktadır. Buna göre; savaş, çok büyük çaplı bir düellodan başka bir şey değildir. Eğer bireyler olarak, bu büyük savaşı oluşturan sayısız düelloyu yaptığımız düşünülecek olursa, kendimizi, birbirini fiziksel güçle diğerinin isteğini yapmaya zorlayan iki güreşçi olarak tanımlayabiliriz. Savaş böylece, rakibimizi kendi arzumuzu yerine getirmeye zorlama niyetiyle icra edilen bir şiddet hareketidir (Clausewitz, 1997: 5) denebilir.

¹⁵ BM, savaş alanında 1000 ölü/yıl oranındaki askeri çatışmaları "büyük çaplı savaş" şeklinde tanımlamaktadır. 1965 yılında bu kapsamda 10 büyük savaş mevcuttu. Ancak 2005 ortalarından bugüne değin, günümüzde de devam eden büyük savaş sayısı 8'e gerilerken, yoğunluk derecesi farklı, çoğu sivil veya ülke-içi kapsamda, hâlihazırda da devam etmekte olan savaflardan çok daha küçük çaplı çatışma bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/index.html> (Erişim tarihi: 27 Nisan 2013). Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Kahl, Colin H.(2006), *States, Scarcity, and Civil Strife in the Developing World*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

- İnan, Yüksel (1993), *Sınır Aşan Suların Hukuksal Boyutları*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- İnat, Kemal (2007), Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman (eds.), *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Ho-Won Jeong (2008), *Understanding Conflict and Conflict Analysis*, Los Angeles: SAGE Publications.
- Jussim, Lee (2001), Richard D. Ashmore and David Wilder (eds.), *Social Identity and Intergroup Conflict*, New York: Oxford University Press.
- Kahl, Colin H. (2006), *States, Scarcity, and Civil Strife in the Developing World*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Marshall, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. Derya Kömürcü, Osman Akınhay), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mbalanya, Claudine Tsongo (2012), "Introduction to Conflict Analysis, Prevention and Resolution" in *Master of Arts in Gender and Peace Building, University of Peace*, San Jose/Costa Rica.
- Mengiler, Özgür (2005), *Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü*, Ankara: Platin.
- Miall, Hugh, Ramsbotham, Oliver, Woodhouse, Tom (eds.), *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts* (Cambridge: Polity Press, 2007).
- Midlarsky, Manus I. (ed.) (1992) *The Internationalization of Communal Strife*, New York: Routledge.
- Murty, B.S. (1968), "Settlement of Disputes", in *A Manual of Public International Law*, Sorensen, Max (ed.), London, Melbourne and Toronto: MacMillan.
- Pazarıcı, Hüseyin (2004), *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Ramsbotham, Oliver, Tom Woodhouse and Hugh Miall (2011), *Contemporary Conflict Resolution*, (3rd ed.), Cambridge and Malden: Polity Press.
- Rasmussen, J. Lewis (1997), "Peacemaking in the Twenty-First Century: New Rules, New Roles, New Actors", in *Peacemaking in International Conflict: Methods and Technics*, I. William Zartman and J. Lewis Rasmussen (eds), Washington, D.C.: USIP Press.
- Röling, B.V.A. (1980), "Aspects of the Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran", *The Netherlands Yearbook of International Law*, 11.
- Şahin Yakup, (2013), "Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş", *Barış Araştırmaları Ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1.
- Yılmaz, Muzaffer E. (2005), *Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü: İnsan Uyuşmazlıklarının Kaynakları ve Çözüm Paradigmaları*, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Zartman, I. William (1995), *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, Boulder: Lynne Rienner.
- Zartman, I. William and J. Lewis Rasmussen, (eds), *Peacemaking in International Conflict: Methods and Technics*, Washington, D.C.: USIP Press.